

VII. Závěr

Každý z husarů je výrazná individualita. Jejich vzájemné rozdíly jsou neméně důležité než shody, neboť odlišnost, osobitost, nezávislost patří do husarské estetiky stejně tak jako společné znaky a postoje. Originalita je také to, co jejich dílům vesměs dodává trvalosti, co je povyšuje nad společenské danosti doby, vyvazuje z bezprostředního dotyku z časem vzniku a vřazuje mezi obecné kulturní hodnoty.

Když v životopise Jacquese Laurenta charakterizuje Bertrand de Saint Vincent společenskou a kulturní atmosféru z počátku padesátých let a analyzuje kritické postoje literátů vůči *La Parisienne*, neodpustí si ironický šleh vůči intelektuální levici a označí spojení „levicový intelektuál“ za pleonasmus.¹¹³ Jedná se o jemnou nadsázku, ta však dost dobře vystihuje celkovou situaci. Odhaluje totiž podstatu obtíží, s nimiž husaři zápasili, onu hráz, na kterou naráželi jak bezprostředně, tak dlouhodobě. Nelevicovost a deklarovaný „neintelektualismus“ zbavují husary opory nosné spodní vlny celého poválečného čtvrtstoletí. Husaři jsou plavci proti proudu. Odpovídá to jejich místu v literární struktuře. Intelektuálové bez intelektualismu, buřiči a provokatéři bez levicovosti – tento dvojjediný postoj jim umožňuje vyniknout a zaujmout uprázdňené místo v literární poli, ale také je marginalizuje, odsouvá mimo centrum pozornosti. Své pozice si husaři beze sporu vydobyli a obhájili již v průběhu padesátých let, přesto – z celkového pohledu – zůstali méně známí, než by možná zasluhovala kvalita jejich literární tvorby. Lze říci, že definitivní obrat v jejich prospěch se ve Francii udál až změnami, které do francouzského kulturního života vnesly studentské bouře z května 1968. Ty znamenají počátek procesu postupného oddělování intelektuálů od politické levicovosti. V literární struktuře se také obnovují prvky, které souzní s některými podstatnými znaky husarské estetiky z padesátých let, jako je důraz na příběhovost, na konsistentnost postav, na literárnost a na literární hru.

Pokusili jsme se literární hnutí husarů charakterizovat, určit strukturní předpoklady jeho vzniku, zachytit jeho průběh a stanovit jeho místo v dobovém kontextu. Důležitým výchozím zjištěním byla pro nás obecná povaha vztahu mezi literaturou a politikou po roce 1945. Tato vazba je pokračováním předchozího vývoje. Avšak hospodářská krize, válečná katastrofa a zejména

¹¹³ Viz Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cécil Saint-Laurent*, str. 217: „Levicové intelektuály (to je pleonasmus) rozčiluje, že lze vydávat literární časopis a nepočítat si vážně.“ (*Les intellectuels de gauche (c'est un pléonasme) s'agacent qu'on puisse faire une revue littéraire en manquant de sérieux.*)

vnitřní francouzsko-francouzský konflikt mezi vichystickým státem a zahraničním odbojem generála de Gaulla poměry značně vyostřily. Vazba mezi politikou a literaturou v poválečné situaci se neobyčejně utužuje, stává se jednou z dominant. Znamená také obrácení hodnotového spádu. Jestliže v předchozích údobích se politika mohla jevit – alespoň z pohledu literatury – jako oblast, která spisovatelům slouží za prostředek tvorby či způsob potvrzení vlastního společenského statutu (Hugo, Zola, Barrès, Malraux, Bernanos, Breton, Aragon aj.), dostává se nyní politika do popředí a bezprostředně ovlivňuje literární dění. Dochází k deformaci literární struktury. Je to především deformace axiologická: politická a mravní kritéria pronikají do literárního hodnotového systému a hodnototvorného procesu, jsou často určujícím faktorem při hodnocení děl a autorů a zatlačují do pozadí kritéria literární a ohledy estetické. Vlivem deformace se ale také mění podmínky účasti na literární tvorbě: politický klíč určuje, komu bude umožněno psát a publikovat a kdo bude z literárního života vyloučen. Období očisty a čistek znamená podstatnou deformaci tvůrčího spektra ve prospěch politické levice a vytváří uprázdněný prostor na politické pravici. Tyto změny v literární struktuře bezprostředně po roce 1945 považujeme za určující okolnost pro vznik nového literárního proudu – husarů.

Oslabený a po jistou dobu vyprázdněný prostor literárního pole skýtá dobré možnosti uplatnění, ovšem za určitých podmínek. Vstoupit sem mohou jen autoři noví, mladí, neboť musí být vyloučena možnost kompromitace z doby války i období předválečného. Přitom je nutno se hlásit k politické pravici, neboť jen tak je možno zaujmout místo po umlčených pravicových autorech. Je to výrazně konfliktní postavení, společensky i literárně, a klade vysoké nároky na kvalitu tvorby. Jen ta – spolu s důrazem na nezávislost a svébytnost estetických hodnot – může podpořit úspěch.

Teprve do těchto souvislostí lze vřadit osobní vazby Jacquese Laurenta, Michela Déona, Antoina Blondina, Rogera Nimiera a dalších na okruh *Action française*. Průnik do uprázdněného literárního prostoru také podmiňuje důležité aspekty literární politiky, kterou husaři od počátku praktikují. Důraz na mládí a na hodnotové postoje s ním spojené – přátelství, nekonformismus, revoltu, provokaci – nejen souzní s pocity a založením nových tvůrců, ale zapadá také do obrazu, který o sobě vytvářejí. Stejněho rázu je postoj obětovaného mládí, pohrdajícího neschopností otců. Tyto prvky literární i mimoliterární sebestylizace účinně dotvářejí ochranný plášť nezkompromitovanosti. Ten sice zabraňuje, aby byli husaři z literárního dění vylučováni, ale jeho pravicový stříh zároveň dráždí.

Domníváme se, že toto jsou obecné souřadnice pro podstatné znaky husarské estetiky: dandysmus, subversivní poetiku, vliv stendhalovského modelu, tematiku dospívání apod. Je to také obecné východisko pro generační a mezigenerační politiku husarů: generační princip je základní složkou strategie, jež husarům umožnila, aby pronikli do literárního pole a tam upevnili své pozice. Máme za to, že husary lze ze strukturního hlediska považovat za modelové hnutí své doby: je to hnutí přechodného období, kdy skupinové působení

ní a solidarita vyjádřená semknutím kolem literárního časopisu či nakladatelství stále ještě zůstávají nejdůležitějším prostředkem literárního boje jako v obdobích předchozích, ale děje se tak již bez manifestů, bez společně vyhlášených programů a cílů. Tento individualistický pól pak již předjímá situaci postavení literáta od sedmdesátých let. To byl důvod, proč jsme se při sledování krystalizace a průběhu literárního hnutí husarů soustředili především na působení v časopisech, kde husaři získali důležité, ne-li dominantní postavení: *La Table Ronde*, *Opéra*, *La Parisienne*, *Arts*. Rozbor časopisů jsme pak doplnili pohledem na působení husarů v některých nakladatelstvích, zejména Plon (Michel Déon) a Gallimard (Roger Nimier). Závěry byly v obou případech shodné. Personální propojenost, vazby, vzájemná podpora, ale také prosazování shodných, byť společně nedeklarovaných estetických cílů – to jsou dle našeho názoru dostatečné průkazné projevy svébytného literárního proudu, v němž lze také poměrně dobře odlišit jádro a periferii. Toto jádro je tvořeno dvěma organizátory – Jacquesem Laurentem a Rogerem Nimierem, k nimž se jako významní autoři druží Michel Déon a Antoine Blondin.

Při charakterizaci hnutí nebylo možno zevrubně probrat všechny důležité body ani vyčerpávat všechny otázky. Důraz na hlavní definiční znaky vedl k převaze dostředivého pohledu. Snaha ukázat na společné prvky uvnitř skupiny a nutnost vytýčit mezi touto skupinou a skupinami ostatními pokud možno zřetelné definiční předěly – to mohlo vzbudit dojem jisté uzavřenosti.

Takový přístup byl v současné fázi znalostí, jež o problematice máme, potřebný, avšak jeho nevýhody jsou zřejmé. Uzavírá totiž cestu řadě velice přínosných investigací možností. Omezený rozsah naší práce a její hlavní zaměření nedovolilo, abychom se po těchto dalších cestách vydali. Jen zběžně jsme se mohli dotknout některých dalších dílčích aspektů a naznačit nové směry pátrání.

Tím, že jsme se soustředili na jádro hnutí, museli jsme ponechat ve stínu jeho periferii. Nejedná se přitom ani tak o autory méně známé, kteří se v okruhu husarů a jejich časopisů pohybovali a do značné míry jejich názory sdíleli: to je třeba případ Paula Séranta, Philippa Héduyho, Michela Mohrta, Françoise Brigneaua (alias Julienua Guerneka), Guyho Dumura, Bernarda de Falloise apod. Zajímavé a pro další literární bádání jistě přínosné by například bylo podrobněji popsat vztah mezi husary a dnes již tak známým autorem, jako je François Nourissier. Od Rogera Nimiera ho věkově dělí pouhé dva roky. Od počátku padesátých let se také s Nimierem zná a stýká se s ním stejně jako s Jacquesem Chardonnem. Později přebírá po Jacquesi Laurentovi vedení *La Parisienne*. Přitom se vůbec s husary neztotožňuje ani politicky, ani ideově. Jeho „barrèsismus“ lze odvodit spíše filiací prostřednictvím Louise Aragona. Tématy i stylem však stojí husarům blízko, zejména Michelu Déonovi. Některá díla – trilogie *Všeobecná nevolnost* (*Un malaise général*), *Chcípání* (*La Crève*), *Zákaz vycházení* (*Allemande*) a zejména veliký román *Hájemství v oblacích* (*L'Empire des nuages*) mají s tvorbou husarů mnoho společného.

Rovněž si zasluhuje větší pozornosti otázka vztahu mezi husary a spisovatelé mladší generace – Françoise Saganovou, Bernardem Frankem a Jeanem-Reném Hugueninem. Zejména pro posledně jmenované se husaři stávají osobním i uměleckým vzorem, ale i překážkou, kterou je nutno na vlastní cestě překonat. Tematika vykořeněného mládí navazuje na Nimierovy *Smutné děti* a na hrdiny Déonovy. Dle našeho názoru by mohlo být objevené se na tyto autory napříště zaměřit nikoli jen jako na pokračovatele existencialistického odcizení a sartróvské kritiky „neupřímnosti“ („mauvaise foi“), ale také prisma-tem husarské poetiky. Za další pokračovatele husarského ducha bývají v poslední době označováni současní autoři, jejichž krize dospívání a hledání sebe sama je spojena s odmítáním levicových hodnot studentských a společenských bouří z května 1968: Patrick Modiano, Patrick Besson, Denis Tillinac, Éric Neuhoff, Yann Moix.¹¹⁴

Někteří z husarů významně vstoupili do tvorby generace předchozí. Je to součást mezigeneračních vazeb, které v rámci své generační politiky ctíli. V několika případech se však jedná o mnohem více než o literární strategii. Husaři ovlivňují tvorbu svých předchůdců, stávají se její součástí. Nejznámější je případ vztahu mezi Rogerem Nimierem a Jacquesem Chardonnem. Z jejich korespondence vzešel tvůrčí počín, který znamená důležitou etapu v Chardonnově tvorbě – *Dopisy Rogeru Nimierovi (Lettres à Roger Nimier, 1954)*. Jedná se vlastně o epistolární román, kde ovšem Roger Nimier hraje úlohu onoho aktivního, bezprostředně přítomného čtenáře, jenž slouží jako most k veřejnosti. Nimierův vliv je zde na několika místech takřka fyzicky zpřítomněn. Jistě by stálo za to věnovat podrobnou studii nejen vazbě mezi Nimierem a Chardonnem, ale také vztahu mezi Nimierem a dalším významným představitelem předchozí generace Paulem Morandem. Také jeho návrat do literatury a jeho nový, výrazněji eliptický styl stojí dle našeho názoru ve znamení kontaktů s husarským hnutím. Je možné, že objevené by se nakonec ukázaly i přesnější analýzy souvislostí mezi Antoinem Blondinem a Marcelem Aymém či mezi Michelem Déonem a Andréem Fraigneauem.

Eventualita opačného pohledu, totiž směrem od husarů k ostatním částem dobového literárního spektra, poskytuje další důležité možnosti bádání. Řada literárních a kulturních jevů prochází napříč literárními směry či ideologiemi. To je případ dandysmu po roce 1945. Ten sice představuje jeden z podstatných znaků husarské poetiky, ale v dobovém kontextu hranici tohoto hnutí značně přesahuje. Nabízí se důkladné srovnání husarů s autory jako Roger Vailland, Claude Roy či Boris Vian. Zejména Vaillandovy romány *Povedená hra (Drôle de jeu)* a *Zákon (La Loi)* rozvíjejí podobná témata jako prózy husarů.

Postava Borise Viana zase přivádí k jiné důležité problematice – k jazykové a literární hře, která může nezřídka vyústit v mystifikaci či v jinou formu literární subverse. Boris Vian se dění kolem husarských časopisů, jak víme,

¹¹⁴ Viz např. Emmanuel Metz, „Postérité littéraire des Hussards“. In Marc Dambre (ed.), *Les Hussards. Une génération littéraire*, str. 251–264.

účastnil a svým smyslem pro nekonformismus sem zcela zapadá. Cynický černý humor povídek ze souboru *Mravenci (Les Fourmis)*, pohrdání generací otců v *Motolici a planktonu (Vercoquin et le Plancton)*, antisartrismus a dandyovství v *Pěně dní (L'Écume des jours)*, dětský svět v *Srdcerváči (L'Arrache-coeur)*, anarchismus v divadelních hrách – to jsou některé z mnoha prvků, jež Vian s husary sdílí a jež vyrůstají ze stejného generačního podhoubí. Vianova hravost pak představuje spojnici k poetice Raymonda Queneaua a jeho prostřednictvím ke skupině experimentální literatury Oulipo. I tyto vztahy by náleželo prošetřit.

Podnětný by se patrně ukázal také přístup naratologický. Ten by pomohl prohloubit srovnání zejména s novým románem. Některé aspekty tohoto problému jsme zde již naznačili, ale pouze proto, abychom vytýčili jen ty hrubé, hlavní rozdíly. Podrobnější a pečlivá analýza by přitom zřejmě pomohla odhalit důležité styčné body. Zmínili jsme se o novátorství Jacquese Laurenta a Rogera Nimiera. Kompoziční principy Laurentových *Klidných těl* nebo hra narativních perspektiv v Nimierově *Modrém husarovi* se nabízejí ke srovnání s prózami Alaina Robbe-Grilleta, Michela Butora, Nathalie Sarrautové, Marguerity Durasové či Clauda Simona. Nemohli jsme se zde kupříkladu podrobně zabývat Nimierovými narativními experimenty: jemnými přechody ke třetí osobě uvnitř monologu v první osobě, kombinacemi slovesných časů, překrýváním časových rovin, zvláštním ztvárněním času a prostoru. Podobnou žeň skýtají přechody mezi vnitřním monologem a třetí osobou u Jacquese Laurenta, jeho enumerace či kolážovitá kupení heteroklitních prvků. Deklarovaný nový klasicismus husarů v sobě tají nápadité experimenty, jež oni sami sice nikdy nepovyšili na hlavní znak svého stylu a nikdy je ani teoreticky nerozebírali, avšak jejich přítomnost svědčí o hledání nových cest i v této oblasti. Svým dílem se husaři zasloužili o inovaci literárních postupů, tak jako autoři nového románu, byť méně nápadně.

Již proto nelze hnutí husarů považovat jen za uzavřenou kapitolu literární historie, ale za součást živé literatury. Teprve větší komplexnost v přístupu a hlubší ponor do některých z problémů, které jsme tu naznačili, by lépe ukázaly, že husaři nejsou izolovaná skupina, ale ve své době důležitý proud otevřený budoucnosti. Skýtají další možnosti pro kritickou analýzu a nová hodnocení. Hlavně však zůstávají tím, čím chtěli od počátku být – autory pro potěšení z četby.